AŞKIN İKİ YÜZÜ TEK HÂLİ: ÂŞIK GARİP HİKÂYESİ İLE ROMEO VE JULİET'İN MUKAYESESİ

A Comparison Between The Tale of Asik Garip and Romeo and Juliet

Doç. Dr. İbrahim DİLEK*

ÖZ

Bu makale, biri Türk halk edebiyatının, diğeri ise İngiliz edebiyatının klâsik eserlerinden olan *Âşık Garip Hikâyesi* ile *Romeo ve Juliet* arasındaki müştereklikliklerin tespit ve tahliline yönelik mukayeseli bir çalışmadır. Eserler arasında mukayese yapılırken, olay örgüleri, figüratif yapıları ve motifleri esas alınmıştır. Yapılan mukayese neticesinde iki eserin vak'a örgülerinde (sonuç bölümü hariç) ve yukarıda zikredilen mukayese unsurları arasında birçok müştereklik bulunduğu tespit edilmiştir. Bu ortak unsurlar, iki eserden birinin diğerinden ilham yoluyla yazılmış olabileceği izlenimini uyandırmakla birlikte çalışmanın amacı bu durumu ispat etmek değildir. Aksine, makalenin yöntemi ve üslubunu edebî yaratmanın, müşterek konuları farklı zaman, kültür ve coğrafyalarda da olsa, ortak akılla benzer şekilde işleyebileceği görüşü belirlemiştir. Her iki eserde vak'anın başlangıç noktası olan aşk için kadın ve erkeğin yaptığı fedakârlıklar olayların seyrini belirler. Aynı zamanda toplumun, farklılıklara rağmen ortaya çıkan 'aşk'ı algılayış biçimleri de temanın özünü oluşturur. Esasında mitik dönemlerden bugüne kadar evrensel bir duygu olan aşkın işlenişinde bazı ortaklıkların olması da doğaldır.

Anahtar Kelimeler

Âşık Garip, Romeo ve Juliet, mukayese, aşk, motif

ABSTRACT

This article is a study to compare and point out the similarities between *The Tale of Asik Garip,* a classic of Turkish folk literature, and *Romeo and Juliet*, a classical work of English literature. When the comparison between the works is done, story line technique, their motives and figurative structures have been evaluated, it has been concluded that there are many similarities between the works that are mentioned based on the comparison of the storyline of the works (excluding the conclusion parts) and the items mentioned above. These common features may open a way to feel that these two works are written with inspiration from the other. Nevertheless, the aim of this study is not the justification of this situation. On the contrary, the style and the methodology of this study indicate that common content can be studied in common wisdom with similar ways in the creation of literature even in different cultures and geographies. In both works, the sacrifices of men and women determine the case of love that is the starting point of the course of events. At the same time, the way of the perception of 'love' of the society that emerges despite differences compose the essence of the content. In fact, it is natural to observe some similarities in the study of love that has been a universal feeling from the mythic stages until today.

Key Words

Minstrel Garip, Romeo and Juliet, comparison, love, figure

Shakespeare'in ilk dönem trajedilerinden olan ve Stanley Wells'e göre konusunu Arthur Brooke'un 1562'de yayımlanıp 1587'de yeniden basılan *The Tragical History of Romeus and Juliet* adlı uzun şiirinden alan (Wells 1992: 40) Romeo ve Juliet, Türk ve dünya edebiyatlarında klâsik bir konu olan iki düşman ailenin birbirini seven gençlerinin aşk macerasını işler. Bu bakımdan Shakaspeare'in eserini klâsik ve özgün yapan muhteva değil, konunun işlenişi ve üslubudur. Aynı değerlendirme şüphesiz Âşık Garip Hikâyesi için de yapılabilir. Âşık Garip Hikâyesini Türk halk hikâyeleri içinde farklı kılan özelliği, Türk halk edebiyatının destan, masal ve halk hikâyelerinde görülen uzak diyardan eş alma mücade-

* Gazi Üniv. Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi. idilek@gazi.edu.tr

lesinin olumlu sonuçlanmasıdır. Her iki eser de ortaya kondukları edebî muhit içerisinde benzerlerine göre farklı yönleriyle öne çıkmışlardır.

Shakespeare etkisi, dünya edebiyatında olduğu kadar modern Türk edebiyatında daha ilk dönemlerinden itibaren kendini göstermeye başlamıştır. Bu etki dairesi içinde Romeo ve Juliet söz konusu olduğunda İnci Enginün, aynı konunun Türk ve doğu edebiyatında işlenmiş olmasının rolü üzerinde durarak; *Leylâ ve Mecnun, Arzu ile Kamber, Tahir ile Zühre vb. gibi halk masallarıyla Romeo ve Juliet arasındaki benzerlik aşikârdır*, der (Enginün 2008:162). Bu benzerlik Enginün'ün zikrettiği eserlere nazaran daha çok Âşık Garip Hikâyesinde kendini gösterir. Enginün'ün tespitlerini Özdemir Nutku biraz daha kapsamlı ifade eder. Ona göre; *Shakespeare'in bu romantik tragedyası, aslında doğuda batıda, kuzeyde güneyde, birçok ülkenin halk öyküleri içinde yer alan, bilinen bir aşk temasını ele alır. Birbirine düşman iki ailenin gençlerinin birbirlerini sevmesi aslında çok işlenmiş temadır. Bu temanın ortaya çıkaracağı konu da nerede olursa olsun aşağı yukarı aynı olacaktır* (Nutku 2002: 5). *Romeo ve Juliet olay dizisine birçok ülkenin öykü geleneğinde rastlamak hiç de zor değildir, İtalyan halk edebiyatında olduğu kadar, öteki Avrupa ülkelerinin geleneklerinde de bu temaya rastlanabilir. Anadolu halk edebiyatı içinde de bu olay dizisinin varyantlarını bulmak mümkündür* (Nutku 2002: 11).

Romeo ve Juliet ile Âşık Garip Hikâyesinin tema benzerliği ve konunun ele alınıp işleniş tarzı aşağıda; *vak'a örgüleri*, *figüratif yapıları* ve *motifleri* bakımından olmak üzere üç ana başlık altında mukayese edilmiş; benzer ve farklı yönleriyle değerlendirilmeye çalışılmıştır. Eserler arasında mukayese yapılırken Rousseau ve Tigehem'in tabiriyle *tematoloji* (Rousseau 1994: 153; Tieghem 1943: 67), Gürsel Aytaç'ın ise "Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi" adlı eserinde yaptığı tasnif içinde yer alan *Metne Bağlı İnceleme* (Werkimmanent) (Aytaç 2003: 99) olarak adlandırdığı yönteme bağlı kalınmıştır.

ÂŞIK GARİP HİKÂYESİ İLE ROMEO VE JULİET ARASINDAKİ MUKAYESE UNSURLARI

1. Olay örgüsü bakımından mukayese
2. Figüratif yapı bakımından mukayese
3. Motifler bakımından mukayese

1. Âşık Garip Hikâyesi ile Romeo ve Juliet'in Vak'a Örgüsü Bakımından Mukayesesi[1]

1.1. Âşık Garip Hikâyesinin Vak'a örgüsü

Bir bezirgân olan Hoca Maksud ölünce mirası oğluna kalır. Fakat oğlu babasından kalan bütün mirası mirasyedilerle birlikte harcayarak bitirir. Çeşitli işlere girse de, başarılı olamaz. En sonunda âşık (şair) olmakta karar kılar. Rüyada bâde içme yoluyla âşık olur. Rüyasında aynı zamanda kısmetindeki sevgili olan Şah Senem de kendisine gösterilir. Âşıklığını bulunduğu şehirdeki âşık muhitine kabul ettirir.

Garip, Şah Senem'i bulmak için Tiflis'e gider. Burada âşık muhitlerine girer. Garip ve ailesi, Şah Senem'in babasının konağına yerleşir. Bu konakta iki sevgili birbirlerini görürler. Şah Senem'in akrabası Şah Veled de Şah Senem ile evlenmek için kızın babasından daha önceden söz almış ve yeterli parayı toplamak için gurbete çıkmıştır. Şah Senem'in cariyesi ve sırdaşı Akça Gelin, iki sevgilinin görüşmesine aracılık eder. Garip, annesini göndererek Şah Senem'i istetir. Şah Senem'in babası, Garip'ten hoşlanır. Kızını ona vermeyi belli bir başlık parası karşılığında kabul eder. Fakat Garip'in bu parayı temin edemeyeceğini

de düşünerek bir şekilde ona para vermeyi düşünür. Bu arada Tiflis'teki âşıklar, aralarında para toplayarak vermek isteseler de Garip kabul etmez. Aynı şekilde Garip, Şah Senem'in de para verme isteğini reddeder. Başlık parasını kazanmak için gurbete çıkar.

Halep'e gelen Garip, bir kahvehaneye ortak olup Halep Paşası'nın himayesine girer. Halep'te kaldığı süre içinde buraya gelen Şah Veled'le tanışır. Onunla ailesine ve Şah Senem'e mektup gönderir. Garip'in Şah Senem ile ilişkisini anlayan Şah Veled, yardımcısı Kel Oğlan vasıtasıyla Garip'in öldüğü haberini yayar. Bunun üzerine, Şah Senem, Şah Veled'le nişanlanmak zorunda kalır.

Düğün yaklaşırken Şah Senem, şehrin yakınlarında konaklayan bir kervandaki bezirgâna Garip'i bulması için yalvarır. Uzun aramalardan sonra Garip'i bulan bezirgân ona Şah Senem'in ve ailesinin durumundan haber verir. Bunun üzerine Garip biriktirdiği altınlarını da alıp evine dönmek üzere yola çıkar.

Garip'in atı yolda ölür. Bir ihtiyar kılığında gelen Hızır, Garip'i yurduna tez zamanda ulaştırır. Aynı zamanda Hızır, Garip'e, atının ayağının bastığı topraktan almasını tembihler. Kılık değiştirerek evine ulaşan Garip, annesinin kör olmuş gözlerine bu toprağı sürünce annesinin gözleri açılır. Garip, âşık kılığında Şah Senem'in kına gecesine gider. Sevgilisine kavuşan Garip, kendi kız kardeşini de Şah Veled'le evlendirir.

1.2. Romeo Ve Juliet'in Vak'a Örgüsü

Romeo'nun mensup olduğu Montegue ailesiyle Capulet ailesine mensup Juliet'in aileleri arasında geçmiş yıllara dayanan bir düşmanlık vardır. Romeo, Juliet'in evinde düzenlenen bir maskeli baloya kimliğini gizleyerek katılır. O günlerde Rosaline adlı bir kıza ilgi duymasına rağmen baloda gördüğü Juliet'e âşık olur. Juliet de Romeo'nun duygularına karşılık verir. Juliet'in dadısı iki sevgili arasında haberleşmeyi sağlar.

Bu arada, Juliet, ailesi tarafından Kont Paris ile evlendirilmek istenir. Romeo, Rahip Laurance'e giderek Juliet ile evlenmek istediğini söyler. Rahip Laurance, iki genci gizlice evlendirir. Juliet'in dadısı da onlara yardım eder. Kısa bir süre sonra Romeo, Juliet'in kuzenlerinden Tybalt'ı bir kavgada öldürür. Bunun üzerine Verona prensi Escalus, Romeo'yu Mantua'ya sürgüne gönderir.

Juliet ve Kont Paris arasında düğün hazırlıkları başlar. Juliet, gizlice Rahip Laurence'in yanına gider. Rahip Laurence, Juliet'e istemediği evlilikten kurtulması için onu kırk saat ölü gibi gösterecek bir iksir verir. Aynı zamanda Rahip, Romeo'ya durumu anlatan bir mektup yazar. Ancak, mektup Romeo'ya zamanında ulaşmaz. Romeo, uşağı Balthasar'dan Juliet'in öldüğünü duyunca yanına zehir alarak gizlice Verona'ya döner. Juliet ise, iksiri içmiştir ve ailesi onu öldü zannederek defneder. Verona'ya dönüp Juliet'in mezarına gelen Romeo, burada Kont Paris ile karşılaşır. İkisi arasında çıkan kavga neticesinde Paris ölür. Ardından Romeo, Juliet'in yanına yatarak zehri içer ve ölür. Rahip Laurence, mezarlığa gelir, Juliet'i uyandırır. Romeo'yu ölmüş olarak gören Juliet, Romeo'nun hançerini alarak kendini öldürür.

Başından sonuna kadar olayların tek şahidi olan Rahip Laurence, ailelere tüm olanları anlatır ve bundan sonra iki aile arasındaki düşmanlık sona erer.

1.3. Eserlerin 'Giriş' Kısımlarının Mukayesesi

Her iki eserde 'giriş' bölümü olarak kabul edebileceğimiz sevgililerin tanışma anına kadar geçen süre, farklı şekillerde işlenir. Bu kısım, Âşık Garip Hikâyesi'nde Garip'in babasının ölmesi, âşık olması ve gurbete çıkması üzerine kuruluyken Romeo ve Juliet'te iki düşman aile arasındaki husumete dair olay-

lar ve Juliet'in ailesinin maskeli balo hazırlıkları üzerine kuruludur. Eserlerdeki giriş kısımları mukayese edildiğinde, Âşık Garip Hikâyesinde olayların daha çeşitli olduğu görülür.

1.4. Âşık Garip ile Romeo'nun Ailelerinin ve Sosyal Çevrelerinin Mukayesesi

Romeo ve Juliet, Verona şehrinin zengin ve asil ailelerine mensuptur. Garip ise, hikâyenin varyantlarının çoğunda zengin bir aileye mensuptur[2] ve bir bezirgânın oğludur. Senem'in babası da tüccardır. Âşık Garip Hikâyesi'nde yardımcı şahısların çoğu da aynı şekilde bu zümreye mensuptur (Türkmen 1995: 28). Dolayısıyla hem Romeo ve Juliet'te hem de Âşık Garip Hikâyesi'nde kahramanlar toplumun üst sınıfına mensup tabakadan seçilmişlerdir. İkinci derecede kahramanların da hemen tamamı bu ailelerin mensuplarıdır.

1.5. Sevgili ile Karşılaşma

Romeo, Juliet ile Juliet'in babasının evinde verdiği bir maskeli baloda karşılaşır ve gizlice görüşürler. Âşık Garip de Şah Senem'le genç kızın babasının konağında tanışır. Şah Senem, Garip'i kafesin arkasından görür; Garip de, Şah Senem'in havuza yansıyan aksini görür. Her iki eserde de sevgililer arasındaki ilk görüşmenin yüz yüze olmaması dikkat çekicidir. Esasında bu görüşme maskeli baloda olduğu gibi tam bir görüşme ya da tanışma değildir. Her iki eserde de sevgililerin tanıştığı mekân genç kızın babasının evidir. Âşık Garip'in bütün varyantlarında sevgililerin görüşüp konuşması üçüncü şahsın yani Şah Senem'in cariyesi *Akça Gelin*'in yardımıyla olur. Romeo ve Juliet'te ise, Romeo'yu Juliet'e tanıtan Juliet'in *dadı*sıdır. Uzaktan ve belirsiz de olsa bu ilk görüşmeden sonra Garip, kafesin ardındaki Şah Senem'e duygularını şu sözlerle anlatmaya çalışır:

Bir söz ile ben tuzağa tutuldum
Bu garip illerde yaktı nar beni
Hasretlik oduna yandım yakıldım
Ahu gözlüm ne haldeyim gör beni.

Ben aşıkım, bu sevdadan dönmezem
Hercai değilem yüze gülmezem
Sadık-ı âşıkım hile bilmezem
Saf derunum aşk yolunda gör beni
(Türkmen 1995: 137).

Romeo ise balkondaki Juliet'e;
Sevgilim. Ta kendisi! Aşkımdır, eşimdir bu!
Âh ne olur bilseydim sevgilim olduğunu.
…
Gökyüzünün belki en güzel iki yıldızı
İşleri varmış gibi "Şu küçük yuvamızı
Ne olur dolduruver biz gelinceye kadar"
Diyerek gözlerine sanki yalvarıyorlar.
Gözler gökte yıldızlar olsaydı gözlerinde
Yıldızı soldururdu yanağının üzerinde
Ürperen şu parıltı
Güneşin solduruşu gibi kandili tıpkı
(Shakespeare 1989: 51-52).

sözleriyle seslenir. Her iki âşık da sevgililerine hitaplarında onların fiziki unsurlarından gözü ön plana çıkarırlar. Garip için sevgilinin gözü ahunun gözlerine benzer. Romeo için Juliet'in gözleri yıldızlardan daha güzeldir. Hem Garip hem de Romeo, bu ilk karşılaşmalarında tabii olarak kendilerini ve aşklarını ifade etmeye çalışırlar.

Juliet ve Şah Senem sevgililerinden ayrılırken benzer endişeler taşırlar; onlar gidecek olan sevgililerinin bir daha kendilerine dönmeyeceklerini düşünürler. İlk uzun görüşmelerinden sonra Juliet, Romeo'ya;

Bak, artık sabah oluyor.
Gitmeni istiyorum. Yine de bir şımarık
Çocuğun kuşu gibi öyle uzağa değil.
Yaramazın elinden bir parça salıverip
Verdiği hürriyeti kıskanarak ardından
İpekten bir iplikle tekrar geri çektiği
Zincirlere vurulmuş zavallı mahpus gibi
(Shakespeare 1989: 61)

sözleriyle seslenerek onun geri dönüşüne dair isteğini dile getirir. Şah Senem ise, gurbete gidecek olan Garip'in başka bir sevgili bulmasından endişe eder:

Gurbanın olayım gül yüzlü Garib
Sensin benim her dertlerime tabib
Lâyık mıdır beni böyle bırakıb
Var Garib'im sağlık ile gelesin
…
Garib bu sözlerin Hakk'a yaramaz
Sözünde durmayan igit olamaz
Elde güzel çoktur sana yaramaz
Var Garib'im sağlık ile gelesin
(Türkmen 1995: 137).

1.6. Aşk, Sevgililerin Kavuşma İsteği ve Engeller

Hem Âşık Garip Hikâyesi'nde hem de Romeo ve Juliet'te sevgililer arasındaki aşk macerasını gençlerin dışındaki unsurlar belirler. Bu unsurlar; Romeo ve Juliet'te ailelerin düşmanlığı, Âşık Garip Hikâyesi'nde ise Garip'in sonradan yoksul düşmesidir. Buna rağmen Garip'e Şah Senem'in rüyasında gösterilmesi ve Hızır gibi bazı dinî figürlerin sevgilisine kavuşması için ona yardım etmesi Garip ve Şah Senem arasındaki aşkı Romeo ve Juliet'te olduğu gibi sıradan beşerî bir aşk olmaktan çıkararak âdeta ilahî bir yolla yönlendirilmiş, *kutsanmış aşk*[3] hâline getirir. Her iki eserde de sevgililerin evlenme isteği çok hızlı gelişir. Âşık Garip Hikâyesi'nde Garip, Şah Senem'le tanıştığı günün ertesinde annesini dünür gönderir. Romeo ve Juliet'te de âşıklar birkaç gün içinde Rahip Laurence tarafından gizlice evlendirilirlerse de bu toplum tarafından onaylanmış ve duyurulmuş bir evliliğe dönüşmez. Romeo ve Juliet'te sevgililerin kavuşmasını engelleyen iki faktör vardır. Bunlardan birincisi ailelerin düşman olmasıdır. İkincisi ise, Juliet'in bir kontla evlendirilmek istenmesidir. Âşık Garip Hikâyesi'nde de, sevgililerin kavuşmalarının önünde önemli iki engel vardır. Birincisi; Şah Senem'in babasının Garip'ten ödeyemeyeceği miktarda başlık istemesidir. İkinci engel ise; Şah Veled'in Şahsenem'e talip olmasıdır.

Aşk ve cinsellik söz konusu olduğunda Âşık Garip Hikâyesi'nde sevgililerin yakınlaşmaları, karşılıklı konuşmalar ve kendilerini ifadeden öteye geçmez. Esasında hikâyenin anlatıldığı toplumun ahlak anlayışı da bunu gerektirir. Romeo ve Juliet'te de sevgililer, evlenmiş hatta Romeo'nun sürgüne gideceği günün öncesindeki geceyi Juliet'in odasında birlikte geçirmiş olsalar da âşıkların cinsel birlikteliğine dair bir ifade yoktur.

1.7. Gurbete Çıkma ya da Yaşanılan Şehirden Uzaklaşma

Her iki eserde de gurbete çıkma ya da yaşanan şehirden uzaklaşma tahkiyenin akışı içinde önemli bir yere sahiptir. Romeo'nun yaşadığı şehirden Mantua'ya gitmesinin sebebi işlediği cinayetten dolayı aldığı sürgün cezasıdır. Âşık Garip ise, başlık parası kazanmak amacıyla gurbete çıkar. Romeo'nun sevgilinin bulunduğu yerden ayrılışı çok kısa bir zaman dilimini içerir ve tek bir şehirle sınırlıdır. Âşık Garip Hikâyesi'nde ise, Garip yedi yıl süren ayrılığında bu zamanı farklı mekânlarda geçirir. Her iki eserde de sevgiliden ve yaşanılan yerden uzaklaşma, hikâyenin dönüm noktalarından biridir.

1.8. Gurbetten Dönüş

Âşık Garip'in gurbetten dönüşünde ona Hızır yardım eder. Romeo'nun Mantua'dan dönüşünde ise Rahip Laurence yardımcıdır. Her iki kahramanın da gurbetten dönüşü gizli olur. Romeo, suçlu olduğu için şehre geç vakitte girer. Garip ise, kendi çırağı kılığında Tebriz'e gelir. Dolayısıyla hem Romeo'nun hem

de Garip'in geri dönüşlerinde kimliklerini gizleme kaygıları mevcuttur.

1.9. Zehirle İntihar Girişimi

Juliet, Rahip Laurence'in kendisine verdiği kırk saat uyutacak ilacı içerek geçici ölüme yatar. Fakat eserde zehirle intihar etmek isteyen asıl kişi Romeo'dur. O, Mantua'da bir eczacıdan aldığı zehri içerek Juliet'in mezarı başında ölmek ister. Bu isteğini de mezarlıkta Kont Paris'i öldürdükten sonra, ölmüş olduğunu sandığı Juliet'i son defa öptükten sonra gerçekleştirir:

Hakkın varmış eczacı,
Bana verdiğin ilaç hakikaten keskinmiş!
İşte bir buse ile ölüyorum

(Shakespeare 1989: 166).

Şah Senem ise, Şah Veled'le gerdeğe gireceği gece içeceği zehri önceden hazırlamıştır. Bunu da kına gecesi Garip'in kız kardeşine söyler. Juliet, çeşitli ihtimalleri aklından geçirerek kendisine hazırlanan iksiri içmekte tereddütlü davranır. Oysa Şah Senem, zehirle intihar etme düşüncesini kesin bir kararlılıkla söyler. Zehirle intihar etme, Romeo ve Juliet'te ölümle sonuçlanırken Âşık Garip Hikâyesi'nde düşünceden eyleme geçmez. Çünkü olayların gelişimi böyle bir girişimi gereksiz kılar.

1.10. Rakiple Karşılaşma

Garip, Şah Veled ile iki kez karşılaşır. Bu karşılaşmaların ilki Halep'te gerçekleşir ve Şah Veled'in Garip'in öldüğü yalanını yaymasıyla sonuçlanır. İkincisinde ise rakipler, Şah Veled'in düğün gecesinde karşı karşıya gelirler. Garip'in arkadaşı Deli Mehemmed, kılıcını çekerek Şah Veled'e saldırır. Fakat, Şah Veled kaçar. İkinci karşılaşma Şah Veled'in Garip'in kız kardeşiyle evlenmeyi kabul etmesi üzerine uzlaşmayla sonuçlanır. Romeo ile Kont Paris ise, mezarlıkta Juliet'in sözde mezarının başında karşılaşır ve ölümüne bir kavgaya girerler. Âşık Garip Hikâyesi'nde rakiple ikinci karşılaşma birincisinin aksine olumlu neticelenirken Romeo ve Juliet'te Kont Paris'in ve diğer ölümlerin (Romeo ve Juliet'in ölümü) gerçekleşmesiyle olumsuz sonuçlanır.

1.11. Eserlerin 'Sonuç' Bölümlerinin Mukayesesi

Hem Romeo ve Juliet hem de Âşık Garip Hikâyesi'nde sonuç bölümü düğün öncesi hazırlıklarla başlar. Romeo ve Juliet'te, Juliet ile Kont Paris arasında gerçekleşmesi planlanan düğün gerçekleşmez; Kont Paris, Romeo ve Juliet ölür. Ama Âşık Garip Hikâyesi'nde Romeo ve Juliet'in aksine sevgililer murada erip evlenirler. Romeo ve Juliet'in sonuç bölümü her ne kadar sevgililerin ölümüyle olumsuz sonuçlanmış olsa da, ailelerin barışması bir yönüyle eserin olumlu sonuçlandığını gösterir. Eserde, *çekilen ıstıraplar, çok ağır bir bedel karşılığı alınan uzlaşıyla noktalanır. Ve tıpkı yazarın bazı komedilerinde olduğu gibi sevgililerin birleşmesi, yaşlı kuşağın üyeleri arasındaki kırgınlıkların giderilmesine eşlik eder* (Wells 1992: 42).

2. Âşık Garip Hikâyesi ile Romeo ve Juliet'in Figüratif Yapısının Mukayesesi

Shakespeare'in eserinde kahramanlar, trajedinin gerektirdiği özelliklere sahiptir (Hibrard 1973: 134). Âşık Garip Hikâyesinin kahramanları da Türk halk hikâyeciliğinin geleneksel özelliklerini taşır. Tür farklılıklarına rağmen her iki eserin şahıslar kadrosunun fonksiyonları temelde benzerlik gösterir.

2.1 Âşık Garip ve Romeo'nun Mukayesesi

Garip ve Romeo ailelerinin tek erkek çocuklarıdır. Âşık Garip'in kişilik özelliklerini hikâyenin akışına göre iki farklı aşamada değerlendirmek gerekir.

Garip, âşıklık kabiliyetini kazanana kadar, elindekilerin kıymetini bilmeyen, girdiği işlerin özünü kavramakta muhakeme kabiliyetinden yoksun, bu işlerde sebat etmeyen ve annesine yalan söyleyen birisi olarak görülür. Onun bu olumsuz özelliklerinin bir kısmı âşıklık hünerini kazandıktan sonra da devam eder. Mesela, *"kimsem yok, sahipsiz biriyim"* diyerek Halep Paşasına, dönüş yolculuğunda ise gitmek istediği şehri doğru söylemeyerek Hızır'a yalan söyler. Garip, aynı zamanda hikâye boyunca herhangi bir yiğitlik ya da kahramanlık da göstermez. Aksine, memleketine dönüş yolunda kendisine ihtiyar kılığında görünen Hızır'dan korkar. Garip'in âşık olmadan önce ve sonra kişiliğinde görülen bu eksiklikler, onun geleneksel halk hikâyelerinin kahramanlarında görülen *erginlenme*yi tamamlayamadığını gösterir. Metin içerisinde Garip, iki olumlu tavır sergiler; bunlardan birisi; Şah Senem'e duyduğu aşk ve sevgilisine kavuşmak için yaptığı fedakârlıktır. İkincisi ise, Şah Senem dahil insanların kendisine vermek istediği başlık parasını kabul etmemesi ve bu yönde gösterdiği gururlu tavırdır. Âşıklık hünerini kazandıktan sonra Garip'in olgunlaştığı ve sorumluluk alma bilincine ulaştığı görülür. Garip'in kişiliğinde görülen bu müspet ve menfi özellikler onu idealize edilmiş bir hikâye kahramanı olmaktan uzaklaştırır. Fakat, rüya yoluyla âşık olmasıyla birlikte *kader aşkı*'nın da kendisine bu rüyada gösterilmesi ve Hızır gibi olağanüstü varlıkların kendisine yardıma gönderilmesi onun *seçilmiş* olduğunu gösterir. Bu yönüyle de Garip, sıradan olmaktan çıkar.

Romeo ve Juliet'in kahramanı Romeo da Âşık Garip gibi sevgilisi için yaptığı fedakârlıklarla ön plana çıkar. Âşık Garip ve Romeo'nun müşterek özelliklerinden biri romantik yapıya sahip olmalarıdır. Zaten her iki eserin de sonunu onların romantik yaklaşımları belirler. Fakat Romeo, Garip'in aksine daha cesurdur. Sonucu ölmek ya da öldürmek de olsa kavgaya girmekten çekinmemekle birlikte Romeo, girdiği kavgaların öncesinde sulh yolunu bulmaya çalışır. Romeo'nun kişiliğinde görülen tek çelişki, Rosaline'e âşıkken Juliet'i gördükten sonra bu aşkından vazgeçmesidir. Hâlbuki, Romeo, Rosaline'in yanında Helen, Thispe ve Diana gibi çağlar boyunca güzellik ve aşkın sembolleri olmuş mitik figürleri bile hor görür.

2.2. Şah Senem ve Juliet'in Mukayesesi

Her iki kahraman da ailelerinin tek kızıdır. Eserlerde erkek kahramanlarda olduğu gibi onların da fizikî özelliklerinden ayrıntılı olarak bahsedilmez. Şah Senem ve Juliet, sevdikleri erkeklerin dışında biriyle evlendirilmek istenirler. Fakat her ikisi de istemedikleri evlilikleri yapmamak için zehir içip ölümü göze alacak kadar cesur ve sevgilerine sadıktır. Juliet, Kont Paris'le kısa zamanda evleneceğini öğrenince, Rahip Laurence'e giderek istemediği evlilikten kendisini kurtarması için yalvarır:

Göstermezsen yolunu buna mani olmanın
Duyduğun bu sözleri tekrarlama pederim.
Eğer aklınla bir çare bulamazsan,
Bari doğruluğunu söyle de kararımın
Şu hançerle her şeyin çaresini bulayım.
…
Haydi uzun yılların tecrübesine danış,
Bana bir akıl öğret, bu işe bir çare bul!

(Shakespeare 1989: 133-134)

Aynı şekilde Şah Senem de Şah Veled ile evlenmeden önce Garip'i bulması için Bezirgan Hoca'ya yalvarır:

Başına döndüğüm gül yüzlü hoca
Söyle Garib'ime durmasın gelsin
Yedi yıldır hasretliğin çekerim
Söyle Garib'ime durmasın gelsin.

Hoca sensin hocaların hocası
Başına takmışsın altun cigası
Hoca başın için, yol sadakası
Söyle Garib'ime durmasın gelsin.

Üstümüze oldu gavga galebe
Ahir beni düşürdüler dolaba
Yolun uğrar ise Şam'a, Haleb'e
Söyle Garib'ime durmasın gelsin
(Türkmen 1995: 169).

Juliet'in Rahip Laurence'e, Şah Senem'in ise Bezirgan Hoca'ya yalvarışlarında aşklarının büyüklüğü ve o nispette çaresizlikleri görülür. Juliet, Rahip Laurence'in uzun yıllarının tecrübesine umut bağlarken, Senem de Bezirgan Hoca'ya 'başına takmışsın altun ciga' diyerek bezirgâna karşı aynı duyguları taşır.

2.3 Şah Veled ile Kont Paris'in Mukayesesi

Şah Veled, Âşık Garip'in, Kont Paris de Romeo'nun rakibidir. Her ikisinin de isminin önündeki sıfatlar dikkate alındığında soylu oldukları görülür. İki rakip, sevdikleri genç kızlarla evlenmekte çok ısrarcıdırlar. İkisi de amaçlarına çok yaklaşmışken (düğünleri olmak üzereyken) sevgililerini kaybederler. Hatta Kont Paris, aşkı uğruna canından olur, Juliet'in mezarının yanında Romeo tarafından öldürülür. Şah Veled ile Kont Paris arasındaki en önemli fark, Kont Paris'in cesur, Şah Veled'in ise korkak olmasıdır. Kont Paris, Juliet'in mezarı başında Romeo ile kavgaya girmekten çekinmez. Fakat Şah Veled, düğün akşamı Âşık Garip'in arkadaşı Deli Mehemmed tarafından kavgaya çekilmek istenince korkup kaçar ve ahırdaki kazların arasına saklanır. Şah Veled, aynı zamanda hikâyede güvenilmez bir tip olarak sunulur. Çünkü Garip'in kendisine emanet ettiği mektubu açıp okur ve Şah Senem ile evlenebilmek için Garip'in öldüğü haberini yayar. Diğer taraftan da Şah Veled, Şah Senem'den vazgeçerek Âşık Garip'in kız kardeşiyle evlenmeyi kabul eder. Fakat Kont Paris, Juliet'in uğruna ölümü göze alır. Dolayısıyla her iki rakibin sevgilerine sadakatleri ve samimiyetleri mukayese edildiğinde Kont Paris daha olumlu tavırlar sergiler.

2.4. Dadı ve Akça Gelin'in Mukayesesi

Her iki eserde de, sevgililer arasındaki haberleşmeyi sağlayan figür genç kızların yardımcılarıdır. Romeo ve Juilet arasındaki haberleşmeyi Juliet'in *dadı*sı, Âşık Garip ile Şah Senem arasındaki haberleşmeyi ise *Akça Gelin* sağlar. Sevgililerin tanışmasında da bu iki yardımcı figürün etkisi vardır. Eserlerdeki fonksiyonları bakımından mukayese edildiğinde Akça Gelin daha fonksiyoneldir. Dadı, Juliet'i anlamakta başarısız kalarak onu yalnızlığa iter (Wells 1992: 41). Akça Gelin ise, Şah Senem'i anlar ve hep yanında olur.

2.5. Hızır ile Rahip Laurence'in Mukayesesi

Romeo ve Juliet ile Âşık Garip Hikâyesi'nde erkek kahramanlara yardım eden figürler arasında dinî özellikleri olan *Hızır* ile *Rahip Laurence* dikkat çeker. Her ikisinin de eserdeki fonksiyonu sevgilileri kavuşturmaktır. Rahip Laurence, Shakespeare'in yarattığı bir tiptir. Hızır ise, halk inançlarından hikâye metnine taşınmıştır. Böyle olduğu için vasıflarına ve geleneğe uygun olarak eserde Garip'e yardımcı olmak için olağanüstü özelliklerini kullanır. Rahip Laurence'in çabaları ise insanî sınırlar içinde kalır. Hızır, Garip'i Senem'in ya-

nına vaktinde yetiştirmeyi başarırken Rahip Laurence, sevgilileri birleştirme konusunda kurduğu planın gerçekleşmesinde başarısız olur. Bu başarısızlığın temelinde Romeo'nun Verona'ya zamanında dönüşünü sağlayamaması vardır.

Sevgililerin kavuşması için yardımcı olanlar arasında yer alan Rahip Laurence ve Hızır'ın dinî bir kimlik taşımaları dikkat çekicidir. Bu durum sevgililerin aşkının tanrı katında âdeta kutsandığı anlamına gelir. Romeo ve Juliet'te Rahip Laurence, hikâyenin akışında çok önemli bir rol oynar. Hatta olayların seyrinin belirleyicisidir, denilebilir. O, Romeo ve Juliet arasında gizli nikâh kıymak ve Juliet'e onu ölü gibi gösterecek olan iksiri vermek suretiyle mesleğinin gereklerinin dışına çıkar. Fakat bütün çabalarına ve zamanla yarışmasına rağmen trajik sonu engelleyemez. Âşık Garip Hikâyesi'nde ise Hızır, Garip'e yolda bir ihtiyar kılığında görünür. Garip'in atı çatlamıştır ve Şah Senem'e zamanında yetişmesi mümkün değildir. Hızır onu atına bindirerek zamanında Tiflis'e götürür. Hızır, Garip'e bu yardımda bulunmasaydı şüphesiz Şah Senem hazırladığı zehri içerek gerdeğe girmeden önce ölecek ve Juliet'in sonunu yaşayacaktı. İki eserin sonucunun farklılığı Rahip Laurence'in başarısızlığı ve Hızır'ın başarısından kaynaklanmaktadır, denilebilir.

2.6. Verona Prensi Escalus ile Halep Paşasının Mukayesesi

Verona Prensi Escalus, Romeo'ya, Halep Paşası ise Garip'e merhametli davranır. Cinayet işleyen Romeo'nun cezasının aslında çok daha ağır olması gerekirken Prens, ona daha hafif bir ceza olan sürgün cezasını vermiştir. Halep Paşası ise, Garip'i önce himayesine alır, sonra da memleketine gitmek istemesi üzerine onu cezalandırması gerekirken serbest bırakır. Bu durum, her iki eserde yöneticilerin mümkün olduğu kadar âdil ve kahramanlara karşı da merhametli olduğunu göstermektedir. Yöneticilerin uyguladığı sürgün cezası her iki eserde de mevcuttur; Âşık Garip Hikâyesi'nde Halep Paşası, Garip'e yenilen âşıklarını önce ölümle cezalandırmak istemesine rağmen Deli Mehemmed'in yalvarması üzerine;

Sizi Deli Mehemmed'e bağışladım. Bu günden sonra sizi bu vilayette görmeyeyim. Ceddim ruhu için sizi katl iderim" (Türkmen 1995:160). diyerek sürgüne gönderir. Rahip Laurence ise, Romeo'nun işlediği cinayetin cezasını;

Bu cürmünden dolayı nefyolunucak.
Nefretiniz beni de çok alakadar eder,
Kanımı akıtıyor zira bu döğüşmeler.
Fakat sizi öyle bir cezalandırayım da
Pişman olun hepiniz kanımın aktığına.
Kulağım tıkalıdır, dinlemem rica, niyaz,
Gözyaşları, dualar beni yumuşatamaz,
Boşuna uğraşmayın nefyettiğim Romeo
Uzaklaşsın buradan. Bir ele geçerse o
Ömrünün sonu demek. Kaldırınız cesedi.
Emrimi dinleyiniz. Affederse merhamet
Katilleri, işlenmiş olacaktır cinayet

(Shakespeare 1989: 98).

sözleriyle bildirir. Cezaların bildirilmesinde her iki yönetici de sert bir üsluba sahiptir; aynı zamanda emrin yerine getirilmediğinde cezaların daha sert olacağını vurgularlar. Prens Escalus, anarşi karşısında hukukun uygulayıcısı olarak takdim edilir. Halep Paşası ise yeteneksizliği cezalandırır. Garip'in kendi âşıklarını yenmesine öfkelenen Halep Paşası'nın bu tavrında esasında *kendini yenilmiş kabul etme duygusu* ağır basar. Dolayısıyla Halep Paşası yöneticiliğinde Prens Escalus'tan daha fazla kişisel bir tutum içinde görülür.

Hangi toplumda olursa olsun yöneticilerin temel görevlerinden biri hu-

kuku uygulamaktadır. Shakespeare'in hukuk algılayışında; *yalnız hukukun geçmiş uygulamalarının bir kaydı değil, onun, yürürlükteki herhangi bir yasal karar edimi üzerinde zoraki bir etkisi olan yeniden yorumlanışı vardır* (Eagleton 1998: 44). Prens Escalus, *'Fakat sizi öyle bir cezalandırayım da'* derken, onun kararının belli ölçüde kişisel olduğunu okuyucu/seyirci hisseder. Fakat aynı zamanda *kişi, genellikle onun ruhuna saygı göstermesi gerektiği hissine de kapılır* (Eagleton 1998: 44). Prens Escalus, hukuku uygulamada kararlıdır. Onu bu kararından kimsenin vazgeçiremeyeceği sözlerinden anlaşılır. Oysa Halep Paşası, hukuku uygulamada şahsî olmakla birlikte kararsızdır. Verdiği kararı Deli Mehemmed'in telkinleri doğrultusunda değiştirir. Prens Escalus'un kararının hafifletilmiş bir karar olduğunu Rahip Laurence şu cümlelerle dile getirir:

Kanuna göre ölüm bu suçunun cezası;
Fakat iyi prensimiz senden yana çıkarak
Bu kanunu çiğnedi; ve ölüm cezasını
Sürgüne tahvil etti

(Shakespeare 1989: 106).

2.7. Şah Veled'in Hizmetkârı Kel Oğlan ile Kont Paris'in Uşağının Mukayesesi

Her iki eserde de rakiplerin birer yardımcısı vardır. Şah Veled'in yardımcısı *Kel Oğlan*'dır. Kont Paris'in yardımcısının ismi eserde verilmez, yalnızca *Uşak* olarak takdim edilir. Kel Oğlan'ın olayların akışında aktif ve olumsuz bir etkisi olmasına rağmen Uşak pasiftir. Kont Paris'in uşağının eserdeki durumuyla Romeo'nun uşağı Balthasar'ın durumu benzerlik gösterir. Bunların yanında Kel Oğlan, hilekârlığı ve kurnazlığıyla dikkat çeker.

2.8. Âşık Garip'in Arkadaşı Deli Mehemmed ve Mercutio'nun Mukayesesi

Romeo'nun sırdaşı *Mercutio*'ya karşılık Garip'in yanında arkadaşı *Deli Mehemmed* vardır. Eserlerde her iki tip (Mercutio ve Deli Mehemmed) oldukça sert ve saldırgan çizilmiştir. Tybalt, tarafından öldürülen Mercutio, düşmanını kavgaya şu sözlerle davet eder:

Kediler kıralı, dokuz canından yalnız birisini. Bunu derhal alacağım. Geri kalan sekizi ya bağışlarım, yahut da eşek sudan gelinceye kadar pataklarım. Kılıcını kulaklarından tutup kınından çıkaracak mısın? Çabuk ol, yoksa benimki, sen çıkarmadan senin kulaklarına yapışacak (Shakespeare 1998: 91).

Garip'in arkadaşı Deli Mehemmed ise düğününe katıldığı Şah Veled'i öldürmek ister. Bu bölüm hikâyede aşağıdaki şekilde anlatılır:

Şah Veled gelüb, Deli Mehemmed'e dedi, "Bak Deli Mehemmed, ben bu konağı elli kese akçeye yaptırmışam. Başıma mı yıkacaksın?" deyince, Deli Mehemmed dedi, "İsterse bir yılda gelsin, isterse bir saatte gelsin. Senin nene ilazım. Hiç senin vazifen değil", dedi. Âşık Garip dedi, "Behey bilader, sen de şu nâbekârın düğününe gelmişsin de eğleniyorsun. Bu geçinin muradı beni bu cemaatten çıkarmak. Heman şöyle bir Türki söyleyüb de gitsem canına minnettir", derken Deli Mehemmmed boynında asılı olan kılıcı çeküp, Şah Veled'in üzerine hücum edince, Şah Veled oradan kaçub bir yere saklandı (Türkmen 1995: 188).

Mercutio ve Deli Mehemmed arasında benzerlik olmasına rağmen, hasımları olan Tybalt ve Şah Veled arasında zıtlık mevcuttur. Tybalt, kavgadan çekinmeyecek kadar cesur olmasına rağmen, Şah Veled, kavgadan kaçarak ahırdaki kazların arasına girecek kadar korkaktır.

Dadı'nın Juliet'i anlamadığı gibi Mercutio da Romeo'nun yaşadığı sevginin büyüklüğünü anlayamaz ve onu yalnızlığa iter. Fakat Akça Gelin'in Şah Senem'e bağlılığı ve anlayışı aynı şekilde Deli Mehemmed'in Garip'e karşı davranışlarında da görülür. Dolayısıyla kahramanların yanındaki ikincil tipler Âşık Garip Hikâyesi'nde daha olumludur.

2.9. Bezirgan Hoca ve Rahip John Mukayesesi

Her iki eserde de *Rahip John* ve *Bezirgan Hoca* 'haberci' olarak sunulurlar. Romeo ve Juliet'te Rahip Laurence, sürgündeki Romeo'yu gelişen olaylardan haberdar etmek ister. Bu amaçla Romeo'ya bir mektup yazar. Rahip John'u da mektubu ulaştırmakla görevlendirir. Fakat kaldığı ev, veba salgını nedeniyle karantinaya alınınca Rahip John, mektubu Romeo'ya veremez.

Romeo ve Juliet'te olduğu gibi Âşık Garip Hikâyesi'nde de sevgilisinden ayrı kalan Garip, gelişen olaylardan habersizdir. Şah Senem, Garip'e ulaşmak ister. Bunun için Bezirgan Hoca'dan ricada bulunur. Fakat o, aracıya mektup değil Garip'in kendisine hediye ettiği kâseyi verir.

Romeo ve Juliet'te mektubun Romeo'ya ulaşamaması eserin trajik sonunu hazırlar. Âşık Garip Hikâyesi'nde ise Bezirgan Hoca'nın Garip'i bulması eserin olumlu sonuçlanmasının en büyük etkenidir.

3. Âşık Garip Hikâyesi ile Romeo ve Juliet'in Motifleri Bakımından Mukayesesi

Shakespeare, Romeo ve Juliet adlı eserinde mitolojik unsurlardan ve geleneksel hikâyelerden sıkça yararlanır, zaman zaman onlara göndermeler yapar. O, Mab, Titan, Dido, Helen, Hera, Thispe, Jüpiter, Venüs, Phoebus veDiana, Kraliçe Phaeton gibi Roma ve İrlanda mitolojisine ait unsurlara eserinde yer verir. Romeo ve Juliet'teki mitolojik unsurların karşılığı Âşık Garip'te geleneksel tahkiye tarzı içinde yer alan; rüya yoluyla âşık olma, kendisine bağışlanan kâseden su içenin âşık (şair) olması, Hızır ve Hızır'ın atının ayağının bastığı toprağı annesinin gözüne sürüp açması gibi olağanüstülüklerdir. Romeo ve Juliet'teki mitolojik unsurlar, daha çok benzetme unsurlarıdır. Fakat Âşık Garip'teki olağanüstülükler olayların birer parçasıdır ve tahkiyenin akışını etkilerler. Her iki eserde de farklı kültür ve edebiyatlarda aynı şekilde yer alan *collective motive* (ortak motif) unsurlarını bulmak mümkündür. Âşık Garip Hikâyesi ile Romeo ve Juliet'teki ortak motif unsurları şunlardır:

3.1.Rüya Motifi

Her iki eserde de rüyanın geleneksel işlevi esas alınmıştır. Rüya, Âşık Garip Hikâyesi'nde realiteyi önceden haber veren bir sembol olarak açıkça karşımıza çıkarken, Romeo ve Juliet'te motifin bu fonksiyonu daha kapalı bir anlatımla işlenir. Eserde rüyaya dair diyaloglar Juliet'in evinde düzenlenen maskeli baloya katılmak için giden Romeo ile Mercutio arasındaki konuşmada geçer. Burada Romeo, Mercutio'ya neler gördüğünden bahsetmeden sadece bir rüya gördüğünü söyler. Mercutio'nun genel anlamda rüya üzerine yaptığı mitolojik ve felsefi uzun yorumlardan sonra hâlâ gördüğü rüyanın etkisinde olduğu hissedilen Romeo;

İçimde bir his sanki yıldızlar arasında
Sallanan bir şeamet, çılgınlıklardan sonra
Üzerime çökecek sanıyorum bu gece,
Vakitsiz ölüm gibi hiç şüphesiz kahbece
Bir cezayla göğsümün içindeki bu kalbi
Durdurup ömrüme bir son verecekmiş sanki
(Shakespeare 1989: 38).

diyerek gördüğü rüyanın daha sonra yaşayacaklarının işareti olduğunu dile getirir.

Âşık Garip Hikâyesi'nde Garip'in gördüğü rüya şu şekilde anlatılır: *Şimdi bir de uykusu arasında kulağına bir nida geldi. Dedi, "Aç oğlum gözünü, ne görüp ne seyr etsen gerek", dedi. Oğlan gözünü açıp baktı ki karşısında bir nurani ihtiyar pîr, bir elinde bir nevcivan, oğlana dedi, "İç oğlum bu civanın bu doluyu Cenab-ı Mevla sizi birbirinize kısmet eyledi. Bir zaman gurbetlik çekilir amma ber-murat olursunuz ve bu tası yarın koynunda bulursun. Bir zaman çal çağır şair ol, gönlünü eyle, sazın üstüne saz, sözün üstüne söz gelmesin" dedi* (Türkmen 1995: 137).

Romeo, rüyasında âdeta ölümünü, Garip ise şair olacağını ve *kader aşkı*'nı görmüştür. Dolayısıyla her iki eserde de erkek kahramanların gördükleri rüyalar, eserlerin ilerleyen bölümlerinin ve sonuçlarının birer ön habercileridir. Rüyada görülenler Âşık Garip Hikâyesi'nde *pir*, Romeo ve Juliet'te ise açıkça söylenmese de -Mercuito'nun yorumlarından anlaşıldığına göre- *Kraliçe Mab*'dir.

3.2. Örtülü Tanışma

Yukarıda sevgililerin karşılaşmaları bahsinde değerlendirdiğimiz gibi her iki eserde sevgililerin birbirlerini ilk kez görmeleri Romeo ve Juliet'te *maske*, Âşık Garip Hikâyesi'nde ise *kafes* ve *havuz* (durgun su) metaforları ile karşımıza çıkar. Burada su âdeta ayna işlevi görür ve bize Narkissos ile Echo mitini çağrıştırır. Esasında örtülü görüşme Romeo ve Juliet'te eserin tamamında mevcuttur. Eser boyunca Romeo ve Juliet hep yarı aydınlık ortamlarda bir araya gelirler.

3.3. Hediye Verme/Gönderme

Juliet, Tybalt'ı öldürmesi sebebiyle sürgüne gönderilecek olan Romeo'yu son bir kez görmek için ona, Dadı'sıyla bir yüzük gönderir.

Haydi, git bul! Ve benim sadık asılzademe
Şu yüzüğü götür de son defa vedalaşmak
Üzre gelmesi için ona yalvar muhakkak!

(Shakespeare 1989: 104).

Yüzüğü alan Romeo;

Huzurum, cesaretim bununla tekrar doğdu!

(Shakespeare 1989: 104)

diyerek yüzüğü, içine düştüğü ruh durumundan kendini kurtaracak bir unsur olarak görür.

Âşık Garip Hikâyesi'nde ise Garip yola çıkacağı zaman Şah Senem'in rüyasında kendisine dolu içirdiği kâseyi ve mührünü Şah Senem'e; Şah Senem de Garip'e gömleğini verir. Daha sonra Şah Senem bir bezirgâna Âşık Garip'in bâde içtiği kâseyi vererek onun Garip'i bulmasını ister:

Başına döndüğüm gül yüzlü hoca
Söyle Garib'ime durmasın gelsin
Yedi yıldır hasretliğin çekerim
Söyle Garib'ime durmasın gelsin

(Türkmen 1995: 169).

Juliet'in Romeo'ya gönderdiği yüzüğün eserde fonksiyonel bir yönü yoktur. Halbuki Şah Senem'in bezirgân aracılığıyla Garib'e gönderdiği kâse sayesinde bezirgân Garip'i bulur. Böylece yokluğunda gelişen olaylardan haberdar olan Garip, gurbetten Şah Senem'e geri döner.

3.4. Mektupla Haberleşme

Rahip Laurence, Rahip John vasıtasıyla Mantua'daki Romeo'ya mektupla haber iletmek ister. Fakat Rahip John, mektubu şehirdeki veba salgınından dolayı Romeo'ya veremez. Aslında eserin trajik sonu da mektubun Romeo'ya ulaştırılamamasından kaynaklanır.

Âşık Garip, Şah Veled'e bir mektup vererek Şah Senem ve ailesine vermesini ister. Fakat bu mektubu açıp okuduktan sonra muhataplarına iletmeyen Şah Veled ve yardımcısı Kel Oğlan, Garip'in

öldüğü konusunda da yalan bir haber yayarlar. Böylece Garip ve Şah Senem arasındaki aşk macerasına aktif olarak dahil olan Şah Veled'in bu tutumu, Romeo ve Juliet'te olduğu gibi tahkiyenin akışını olumsuz etkiler.

5.5. Ölüm ve Ölüm Haberinin Gelmesi

Romeo ve Juliet'te Tybalt, Mercutio, Kont Paris, Romeo ve Juliet'in ölmesiyle birlikte beş ölüm gerçekleşir. Âşık Garip Hikâyesinde ise Garip'in babası Hoca Maksud'un dışında ölen olmaz. O da zaten Romeo ve Juliet'tekilerin aksine doğal yolla gerçekleşen bir ölümdür.

Âşık Garip'te Şah Veled'in yardımcısı Kel Oğlan hile yoluyla Âşık Garip'in ölüm haberini Garip'in ailesine ve Şah Senem'e getirir. Romeo ve Juliet'te ise, Romeo, Juliet'in ölüm (sahte ölüm) haberini yardımcısı Balthasar'dan alır. Bu gerçek olmayan haber, Romeo'yla birlikte Kont Paris ve Juliet'in de trajik sonunu hazırlar.

SONUÇ

Türk edebiyatı zaman içerisinde doğal olarak birçok yabancı edebiyattan etkilenmiştir. Bu etkileşim süreci boyunca örnek alınan eserleri aşan edebî metinler de kaleme alınmıştır. Ancak, yukarıda iki eser arasında yaptığımız mukayese çalışmasının amacı; eserlerin birinin diğerinden esinlendiğini iddia etmek veya ispatlamak değil, aksine farklı kültür, coğrafya ve edebî ortamlarda ortaya konmuş olsalar da, bireysel ya da anonim edebî yaratmaların müştereklikllerini mukayeseli şekilde tespit ve tahlil etmek olmuştur. Âşık Garip Hikâyesi ile Romeo ve Juliet'in çeşitli bakımlardan müşterek unsurlara sahip olmaları, bize eserler arasında muhtemel bir etkileşimi düşündürmemiştir.

Mukayeseli edebiyatın ölçütlerinden biri olan eserlerin kaynakları söz konusu olduğunda, Romeo ve Juliet'in kaynağını Wells'in işaret üzere Arthur Brooke'un 1562 yılında yazdığı *The Tragical History of Romeus and Juliet* adlı uzun şiirinde aramak doğru olabileceği gibi, Âşık Garip Hikâyesinin kaynağını da Türk halk hikâyeciliği geleneği içinde aramak gerekir. Bu cümleden olarak denilebilir ki, iki eserin kaynakları farklıdır. Arthur Brooke da şiirine kaynak olarak Boisteau'nun Fransızca öyküsünü almıştır. Boisteau ise bu öyküyü Bandello'nun İtalyanca öyküsünden aktarmıştır. Ayrıca Shakespeare'in bu oyununun Luigi Groto'nun La Hadriana oyununa benzer özellikleri de vardır (Nutku 2002: 11). Dolayısıyla bu bilgilerden hareketle çalışma boyunca eserlerin kaynak ve etkileşimleri (tesir, etki etmeetkilenme) bahsi üzerinde durmaya gerek görülmemiş, yalnızca ortak unsurların tespit ve tahlili yapılmıştır. Ayrıca mukayesesi yapılan eserlerin yaratıldığı edebî ortamların farklılığı hatta birinin (Romeo ve Juliet) -her ne kadar geleneksel halk yaratmalarından etkilenmiş de olsa- *bireysel*, diğerinin (Âşık Garip Hikâyesi) *anonim* yaratma ürünü olduğu dikkate alındığında Gaston Paris'in belirttiği gibi ifade ve üsluptan ziyade konu ve tipler (Enginün 1992: 13) bu çalışmanın özünü oluşturmuştur.

Romeo ve Juliet ile Âşık Garip Hikâyesi'nde birbirine yakın temaların benzer şekilde işlenmiş olması bize sadece bu eserleri ortaya koyanların edebî eserden ne anladıklarını göstermekle kalmaz, aynı zamanda edebî eserin muhatabının da estetik ve edebî değer anlayışını gösterir. Shakespeare'in eserini 16. yüzyılın sonlarında kaleme alması, Âşık Garip Hikâyesinin teşekkül tarihinin; Hamit Araslı, Safura Yakubova, P.

Nailî Boratav, İlhan Başgöz gibi araştırmacılar tarafından 16. yüzyıl olarak tespit edilmesi, buna ilaveten Fikret Türkmen'in de *hikâyenin teşekkülünü 16. asra bağlayan araştırıcıların ileri sürdüğü deliller diğer görüşlere nazaran daha kuvvetlicedir* (Türkmen 1995: 9) diyerek bu görüşü kabul etmesi iki eserin ortaya konma tarihinin aynı dönem olduğunu gösterir. Dolayısıyla *eşzamanlı eserler* olarak kabul edebileceğimiz Romeo ve Juliet ile Âşık Garip Hikâyesi arasındaki müşterek unsurlar bizi 16. yüzyıl İngiltere'sinde ve Türk dünyasında bilhassa aşk konusunun işlenişinde benzer yaklaşımlar olduğu düşüncesine yönlendirmektedir. Edebiyatın evrensel temlerinden biri olan *aşk*, hiç şüphesiz, mitik dönemlerden bu yana insanlık tarihi boyunca hem sözlü, hem de yazılı edebiyatta bütün yönleriyle işlenmiş konulardan biridir. *"Böyle konular için Alman edebiyat bilimcileri 'stoff" terimini kullanır, Fransızlar 'thème' İngilizler 'theme' derler"* (Aytaç 2003: 87). Dolayısıyla bu denli yaygın bir temin Romeo ve Juliet ile Âşık Garip Hikâyesinde olduğu gibi farklı kültürlerde bile olsa, benzer şekilde işlenmesi tabiidir. Esasında Tieghem'in belirttiği gibi; *"Hakikaten bir eser nadiren münferittir. Bir tablo gibi, bir heykel veya bir sonat gibi, bir kitap da, muharriri farkında olsun olmasın, bir seriye dahildir. Bu eserin selefleri olduğu gibi, halefleri de olacaktır"* (Tieghem 1943: 6).

NOTLAR

1 İki eser arasında mukayese yapılırken Âşık Garip Hikâyesiyle ilgili olarak Fikret Türkmen'in neşrettiği *Âşık Garip Hikâyesi Metin-İnceleme* adlı eserde yer alan metinden (1246 H. tarihli, İstanbul Belediye Kütüphanesi Muallim Cevdet Kitapları K. 566 numarada kayıtlı yazma) faydalanılmıştır. Romeo ve Juliet'in metni içinse çevirisi Yusuf Mardin tarafından yapılan ve MEB yayınları arasında neşredilen metin esas alınmıştır.

2 Muhtelif varyantlarda Âşık Garip'in ailesi zengin ve fakir olmak üzere iki farklı şekilde gösterilmektedir. Fikret Türkmen, Garip'in ailesini değerlendirirken on iki varyanttan yedisinde Garip'in zengin bir aileye mensup olduğunu tespit etmiştir.

3 Mitolojide birçok benzerini gördüğümüz fakat belirgin şekilde "*Orion ve Artemis"* ile "*Narkissos ve Echo"* arasındaki aşkların tanrılar tarafından kutsanması gibi Âşık Garip ile Şah Senem arasındaki aşk da daha reel olarak başlamadan önce rüyasında Garip'e Şah Senem gösterilmek suretiyle kutsanmıştır aslında. Aradaki fark; mitolojideki benzerlerinin aksine Âşık Garip ve Şah Senem arasında kavuşma gerçekleşir. Mitoslarda ise kutsanma genellikle ölümle gelen trajik bir sonla olur.

KAYNAKLAR

Aytaç, Gürsel, (2003), *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*, İstanbul.

Eagleton, Terry (1998), *William Shakespeare*, Boğaziçi Üniversitesi Yay., İstanbul.

Enginün, İnci (1992), *Mukayeseli Edebiyat*, Dergah Yay., İstanbul.

Enginün, İnci (2008), *Türkçede Shakespeare*, Dergah Yay., İstanbul.

Hibbard, G.R., (1973), *Titus Andronicus and Romeo and Juliet*, Shakespeare Select Bibliographical (Edited by Stanley Wells), Oxford University Press, London.

Kefeli, Emel, (2000), *Karşılaştırmalı Edebiyat İncelemeleri*, İstanbul.

Nutku, Özdemir, (2002), *Romeo ve Juliet*, Remzi Kitabevi, Ankara.

Rado, Şevket, (1965), *Kerem ile Hamlet*, Hayat Tarih Mecmuası, S.9.

Rousseau, A.M., Cl.Pichois, (1994), *Karşılaştırmalı Edebiyat* (Çev. Mehmet Yazgan), İstanbul.

Shakespeare, W. (1998), *Romeo ve Juliet* (Çev. Yusuf Mardin), İstanbul.

Tieghem, Paul Van, (1943), *Mukayeseli Edebiyat* (Çev. Yusuf Şerif Kılıçel), Ankara.

Türkmen, Fikret (1995), *Âşık Garip Hikâyesi İnceleme-Metin*, Ankara.

Wells, Stanley (1992), *Shakespeare Yazar ve Eserleri* (Çev. Cevza Sevgen), İstanbul.